

Izvorni naučni rad

UDK 81:346.2

Ljudmila VASILJEVA (Lavov)

Sveučilište Ivana Franka u Lavovu

milav2000@yahoo.com

ROD I JEZIK: RODNO OSJETLJIVA UPORABA JEZIKA

Žene i muškarci različito koriste jezik. U povijesnom razvoju društva spolovi su različito koristili jezik, što se odrazilo na samu strukturu jezika. Uz podršku feminističkog pokreta taj problem aktivno razmatraju u različitim zemljama. Na isti način se proučavaju i suvremeni slavenski jezici. Možemo konstatirati postojanje jezične asimetrije u jeziku i komunikaciji u slavenskim i neslavenskim jezicima. U članku ćemo obratiti pozornost na rodno osjetljivu uporabu jezika, na muškost (maskulnost) i ženskost (femininost), kao sociokulturne kategorije koje su vezane za jezik i komunikaciju. Obratit ćemo pozornost i na rodnu asimetriju i neravnomjernu zastupljenost u jeziku osoba oba spola, rodnu stereotipizaciju i perspektive kako joj se oduprijeti.

Ključne riječi: *muškost (maskulnost) / ženskost (femininost), jezik, rod, komunikacija, rodna stereotipizacija, rodna asimetrija*

Značajne socijalne promjene posljednjih desetljeća pridonijele su određenom odstupanju u „lingvokognitivnoj nasljednosti“ generacija te su izazvale određene sociolingvalne transformacije. Zato je porasla pozornost lingvista za istraživanje rodne problematike u jeziku, koja ističe probleme ne samo bioloških, već i socijalno-psiholoških karakteristika čovječanstva, uvjetovanih kako socijalnim tako i lingvalnim čimbenicima. Žene i muškarci koriste jezik na različit način, a posebnosti kako spolovi koriste jezik u povijesnom razvoju odrazile su se u samoj njegovoj strukturi. Uz podršku feminističkog pokreta u SAD-u, Japanu, Europi (Guentherodt i Hellinger, 1980; Jespersen, 1922; Operman i Weber, 1995; Trömmel-Plötz, 1984), proučavaju se i suvremeni slavenski jezici (Čmejkerová, 2002; Risová, 1986; Sokolová, 1998; Savić i Čanak, 2009; Štambuk, 2005; Архангельська, 2007; Бессонова, 2002, Ефремов, 2009, Сукаленко, 2010). Glavni cilj u istraživanju roda postalo je pitanje kako se rod očituje u jeziku, koje se vrijednosti pripisuju govoru žena i muškaraca, budući da je jezik kao takav sustav orijentiranog ponašanja u

kojem odlučujuću ulogu ima konotacija. Spol čovjeka je jedna od najvažnijih egzistencijalnih i društveno važnih njegovih karakteristika koja na više načina opredjeljuje socijalnu, kulturnu i kognitivnu usmjerenost ličnosti koja dolazi do izražaja uglavnom u jezičnim osobitostima (Мельник, 2009: 111).

Znanstvenici T. Johnson i G. A. Shulman smatraju da su žene na emocionalnom planu ekspresivnije, više izražavaju socijalno dopuštene emocije, nego muškarci, a manje „unutarnje“. Prema njihovom mišljenju žene proživljavaju negativne i pozitivne osjećaje intenzivnije nego muškarci (Johnson i Shulman, 1988). S druge strane Shon Bern tvrdi da je jačina doživljenih emocija ista kod predstavnika različitih spolova, samo postoje razlike u stupnju njihovog vanjskog izražavanja (Берн, 2001).

R. J. Burke, T. Weir i D. Harrison pišu da žene češće razmjenjuju svoje uzbudljive emocije sa svojim muževima, nego obratno (Burke i Weir, 1986).

D. L. Vogel, S. R. Heesacker i S. Madon primijetili su da se rodne posebnosti u izražavanju emocija posebno primjećuju za vrijeme visoke razine stresa i u neugodnim odnosima: muškarci izražavaju manje emocija, više zadržavaju u sebi uzbuđenje i uznemirenost i lakše popuštaju (Vogel i Heesacker, 2003).

K. M. Weinberg tvrdi da se rodne različitosti u emocionalnoj ekspresivnosti primjećuju već kod djece kada napune šest mjeseci: dječaci brže reagiraju na vanjsku stimulaciju nego djevojčice (Weinberg i Tronick, 1999). Druga istraživačica, A. Wolf, proučavajući ispoljavanje emocija u različitim socijalnim grupama, primijetila je da muškarci i žene energičnije izražavaju emocije u heterorodnim grupama (Wolf, 2000). S time se ne slaže V. Savicki koja tvrdi da su žene emocionalno ekspresivnije u monogenorodnim grupama (Savicki, 1996). A prema mišljenju I. N. Andrejeve, podaci o rodnim različitostima žena i muškaraca u području emocija na duhovnoj razini su u znatnoj mjeri proturječni (Андреева, 2011).

U nizu istraživanja govori se o tome da kod žena, u usporedbi s predstavnicima muškog spola, češće prevladava razumijevanje emocija. Ostale različitosti nisu značajne te su determinirane zahtjevima socijalne sredine u vezi s ispunjavanjem rodni uloga. Muškarci i žene podjednako doživljavaju slične događaje, demonstriraju identične fiziološke reakcije. Izražavanje različitih emocija kod predstavnika ženskog ili muškog spola, kao i njihovo reguliranje, u većini slučajeva uvjetovano je utjecajem rodni normi koje se formiraju odgojem.

Ljudske emocije su, bez sumnje, vezane za govor i jezik. Ipak, do danas nema istovjetnog mišljenja u vezi s rodnim različitostima u govoru muškaraca i žena. Neki znanstvenici smatraju da realni razlika nema, drugi naglašavaju da muškarac i žena govore „različite“ jezike. Naprimjer, D. Tannen piše da

muškarci i žene pripadaju različitim govornim zajednicama, oni imaju ne samo različite načine komuniciranja, nego i nejednake komunikacijske ciljeve: žene komuniciraju da bi se zbližile sa sugovornikom, da bi postigle bolje osobne odnose s njim, a muškarci to čine radi priznavanja svoje vrijednosti i učvršćivanja svog ugleda. Zbog toga komunikacija među ljudima različitih spolova i iz različitih zemalja često izaziva nesporazume. Debora Tannen govori da isto tako kao što ljudi iz različitih zemalja govore razne jezike, žene i muškarci govore različite rodne dijalekte (Tannen, 1991).

J. P. Iljin dijeli emocije na muške i ženske: plakati, bojati se prihvatljivo je za žene, a nije prihvatljivo za muškarce i obrnuto: ono što je prihvatljivo za muškarce – recimo agresija – nije prihvatljivo za žene (Ильин, 2006: 106).

Način govornog izražavanja muškaraca i žena prije svega se razlikuje po tome u kojoj mjeri muškarci i žene uzimaju u obzir reakciju partnera na prethodne iskaze sugovornika (Жеребкина, 2013). Muškarci se više orijentiraju na vlastiti prethodni iskaz, a žene na iskaz svoga partnera u komunikaciji. Ako se tematsko središte iskazivanja partnera u komunikacijskom aktu ne podudara s njihovim vlastitim, žene nastoje promijeniti temu komunikacije; muškarci doživljavaju istu situaciju kao odstupanje od pravilnog tijeka razgovora i nastavljaju formulirati svoje iskaze, polazeći od prethodnog tematskog orijentiranja (Горошко, 1999).

Rodne razlike ekspresije emocija koje se odražavaju na govor ovise, u prvome redu, o etničko-kulturološkim standardima i normama određene socijalne sredine. Muškarcima je u govoru više svojstvena kontrola emocija i suzdržanost u ekspresiji. Istovremeno emocionalni um žena u većoj mjeri je povezan s kognitivnim procesima razumijevanja i osmišljavanja emocija.

Prirodna emocionalnost je svojstvena svim ljudima neovisno o spolu. Pa ipak, opseg emocija, njihovo osmišljavanje, načini izražavanja uzajamno su povezani sa spolnom pripadnošću i njezinim sociokulturnim ostvarivanjem. Zajednički stereotip, kako u Zapadnoj, tako i u Istočnoj kulturi, svjedoči da su žene emocionalnije, nego muškarci, posebice kada je riječ o izražavanju negativnih emocija (Kret i De Gelder, 2012).

Bez obzira na to što postoje brojna istraživanja u vezi s utjecajem spola na stanje emocija, znanstvenici nisu došli do zaključka u vezi s pitanjem jesu li žene emocionalnije od muškaraca. M. G. Gard i A. M. Kring smatraju da bi, istražujući razlike u spolu komunicanata, znanstvenici trebali proučavati ne samo njihovo emocionalno iskustvo, nego i emocionalnu ekspresivnost (Gard i Kring, 2007) u izražavanju.

Rezultati eksperimenata u tom području istraživanja su pokazali da žene obično češće i jače doživljavaju negativne emocije (Fernández i Pascual, 2012: 73–90). To možda objašnjava zašto su žene više sklone promjenama

raspoloženja (Bradley i Codispoti, 2001). Potvrđeno je da negativni poticaji imaju veći utjecaj na žene i izazivaju kod njih bržu reakciju. Istovremeno muškarci su otporniji na utjecaj negativnih emocija, naprimjer, u opasnosti racionalno mišljenje prevladava emocionalno, što pomaže donošenju odluke o pravilnom rješavanju problematične situacije.

Provociranje somatske reakcije i emocionalni poticaj razlikuju se kod muškaraca i žena, jer se u osnovi izražavanja ljudskih emocija nalaze odrazni mehanizmi (Мартинюк, 2005: 31) tako da se njihova vanjska očitovanja mogu smatrati najvjerojatnijima na govornoj razini.

Suprotstavljanje muškog i ženskog emotivnog stanja u istim intralingvalnim uvjetima stvara emotivnu posebnost diskursa, stvarajući dva različita prostora za realizaciju kategorije emotivnosti. Nemogućnost odvajanja roda od drugih socijalnih parametara vezana je za utjecaj na materijalne oblike rodnih odnosa u društvu i na simbolične prezentacije maskuliniteta i feminiteta, što se odražava u važnom društveno uvjetovanom događaju, kao što je komunikacija.

U ovome članku željeli bismo obratiti pozornost na muškost i ženskost kao sociokulturne kategorije, povezane s jezikom i komunikacijom. Istražiti ćemo i postojanje neke rodne asimetrije i neravnomjerne zastupljenosti u jeziku osoba oba spola, rodnu stereotipizaciju i perspektive njezinog svladavanja.

Kategorije muškost i ženskost (tretiramo ih pojednostavljujući jačinu i muževnost s jedne strane, slabost i ženstvenost – s druge) imaju barem nekoliko značenja: prije svega, to je skup psiholoških karakteristika i specifičnosti u ponašanju koje je objektivno svojstveno muškarcima ili ženama; zatim, to je određeni element simbolične kulture socijalne sredine, skup njezinih očitovanja, usmjerenja, vjerovanja u vezi s tim kakva je ličnost žene ili muškarca i koja joj/mu se svojstva pripisuju; i naposljetku, kao preskriptivne kategorije one označavaju sustav pouka koje se odnose ne na prosječnu/prosječnog, već na idealnu/idealnog ženu/muškarca tj. predstavljaju neki uzorak (Ефремов, 2009: 45). Te kategorije razmatramo kao sociokulturne koje se pojavljuju i reproduciraju u procesu socijalne, kulturne i jezične prakse. Uzimamo u obzir i karakteristiku da se rodna diferencijacija može opaziti na različitim razinama jezičnog sustava, kao i na razini jezične uporabe: u leksiku, sintaksi, kategoriji roda, kao i u jezičnoj praksi i ponašanju žena i muškaraca. Tako da možemo potvrditi postojanje rodne asimetrije u jeziku i komunikaciji ili androcentričnost, povezanu s neravnomjernom zastupljenošću oba spola.

Rodna asimetrija u jeziku tijesno je povezana s rodnom asimetrijom u određenoj socijalnoj sredini, za što postoji razlog u trajnoj dominirajućoj ulozi muškaraca u nizu kultura. Još je Hamurabijev zakonik, koji je nastao oko 1780. g. prije Krista, među svojim zakonima imao onaj u kojem piše da žena uvijek

mora ovisiti o muškarcu u svojoj obitelji zbog svoje nerazboritosti: o ocu u djetinjstvu, o mužu u zrelijim godinama, o sinu u starosti (<https://uk.wikipedia.org/wiki/>). Kao posljedica pojavila se svojevrsna podjela socijalnih uloga u društvu i socijalnoj sredini, što se odrazilo na jezičnim karakteristikama muškaraca i žena. One se nisu pojavile iznenada, već su se dugo stvarale i pridonosile pojavljivanju svojevrsnih rodni stereotipa i devijacija u vezi s ulogama muškaraca i žena.

S. Trömmel-Plötz već neko vrijeme istražuje pitanje razlika u govoru muškaraca i žena te smatra da nema uvjerljivih i pouzdanih rezultata koji bi potvrdili ili odbacili postavke u vezi s postojanjem tih razlika u jeziku oba spola (Trömmel-Plötz, 1982; Trömmel-Plötz, 1984). Znanstvenici se uglavnom slažu u vezi s pitanjem da žene i muškarci tretiraju jezik na različite načine. Mi, Ukrajinci, sve do danas idemo k liječniku ili odvjetniku (advokatu), u medijima najčešće čitamo o poslovnom čovjeku ili intelektualcu, učeniku, studentu, docentu, profesoru, sinovima domovine. U većini slavenskih jezika, u njemačkom također, u vezi s pojmom čovjek koristi se imenica koja označava osobu muškog spola: (rus. *человек*, srp. *човек*, hrv. *čovjek*, sloven. *človek*, slovačk. *človek*, njem. *der Mann* itd., jedino što ukrajinski jezik ima imenicu ženskog roda „людина“ i po tome je iznimka). Kao što se vidi iz svakodnevne komunikacije u vezi s korištenjem prethodno navedenih naziva, gotovo u svim slučajevima govornik/ca, naprimjer, ukrajinskog jezika koristi se muški oblik za označavanje profesije, iako žene u Ukrajini isto tako često mogu biti poslovne žene, advokatice, liječnice i sl. Napomenimo da i njemački jezik ima stilski neobilježene oblike imenica koje znače osobe ženskog spola za većinu profesija i titula (*die Ärztin, die Richterin, die Architektin*), a slavenski su jezici, po mišljenju P. Eisnera, s jasno određenom spolnom pripadnošću¹, tako da ti nazivi i u njima često imaju određenu konotaciju ili uopće nisu prisutni.

Istražujući rodnu problematiku na slovačkoj jezičnoj građi lingvistica M. Sokolová je došla do zaključka da se seksizam više očituje u jezičnoj uporabi (parole), nego u jezičnom sustavu (langue) (Risová, 1986: 385–386): u slovačkom jeziku generalizirajuća funkcija maskulinuma je izraz seksizma u jeziku te se očituje na leksičkoj razini, u derivaciji (tvorbi riječi) (obično se ženski nazivi tvore prema muškima) i gramatici (usp. slovačk. *študenti fakulty*, kao i *milenci, zal'ubenci, rodičia*) (Čmejkerová, 1995; Čmejkerová, 2002; Sokolová, 1998). Generalizirajuću funkciju muškog roda u jezičnom sustavu možemo shvatiti kao posljedicu svojstva jezika da odražava socijalno stanje muškarca i žene u društvu. U ukrajinskom jeziku skoro do danas je postojala tendencija odsutnosti nomina agentis ženskog roda u velikom broju

¹ Cit. prema: (Фемінність та маскулінність, 2003; Čmejkerová, 2002: 264–265).

profesija: *філолог, дефектолог, діалектолог, психолог, геолог* itd. To su bili nefleksivni nazivi, iako u povijesti ukrajinskog jezika pratimo tendenciju tvorbe naziva za imenovanje žena čiji se muževi bave određenom djelatnošću ili zanatom: *ковалиха, лісничиха, лимариха* (usp. srp. *aberdžika, advokatovića, ađuntovića* kao postojeći nazivi za imenovanje žena prema zvanju ili zanimanju muža.) Rabile su se i prije nomina agentis: *пропагандистка, лобістка, моралізаторка*.

Na toj osnovi u ukrajinskom jeziku pojavilo se posljednjih godina niz nomina agentis ženskog roda: *філологиня, дефектологиня, діалектологиня, метеорологиня* koji su se tek nedavno počeli rabiti na komunikacijskoj razini. Pratimo njihovu učestaliju uporabu u govoru spikerica/spikera na radiju i televiziji. U novom ukrajinskom pravopisu iz 2019. g. neki su nomina agentis ženskog roda već navedeni kao normativni: *адвокатка, прокурорка і юристка* (Український правопис, 2019). Prije su se također smatrali razgovornim oblicima. Na toj osnovi porasla je tendencija za uporabu u ukrajinskom jeziku grupe imenica što znače zanimanje: *психологиня, соціологиня, геологиня, біологиня, вірусологиня*. Ipak, do sada službeno ne postoje ženski nazivi za neke profesije koje sve češće obavljaju žene: *посол, міністр, космонавт* itd. iako u razgovornom ukrajinskom možemo naići na nomina agentis: *канцлерка, прем'єрка* (usp. hrv. *psihologinja, sociologinja, geologinja, srp. profesorka, bankarka, kancelarka, atletkinja*). Na oglasnim pločama i natpisima na uredima u hrvatskim gradovima često možemo naići na ženske nazive nomina agentis: *advokatica, advokatkinja, odvjetnica*, u sredstvima javnog priopćavanja: *premijerka, predsjednica, kancelarka*. Iako se ovi nazivi tvore od muških nomina agentis, važno je da se njima već neko vrijeme služe u komunikaciji. U radu „Ženske studije i istraživanja“, posvećenom problemu transparentnog jezičnog predstavljanja identiteta žene i njezine uloge u društvu S. Savić, predstavljajući jezičnu sliku rodnog problema u srpskom jeziku u registru imena za žene, izdvaja niz značenjskih grupa sličnih nomina agentis koji se koriste u srpskom jeziku prema sljedećim semantičkim kriterijima: zanimanje, zvanje: *bolničarka, bankarka, profesorka*; bavljenje sportom, vještinama, umjetnošću: *atletičarka, akrobatkinja, balerina*; prema dostojanstvu, počasti, tituli, statusu u društvu, obitelji i dr.: *aristokratkinja, asistentkinja*; prema obrazovnom stavu: *učenica, maturanatkinja, studentkinja, apsolventkinja* i dr. (<http://www.zenskostudije.org.rs/pdf/>, 2009). Svi ovi nazivi, naravno, izvedeni od muških oblika, ali već dulje vrijeme funkcioniraju u govornom prostoru Srbije.

Posvetimo se sada frazeološkom fondu jezika. Budući da su frazemi nazivi sekundarne nominacije i odražavaju realije života i njihovo metaforičko preosmišljanje, očigledno je da frazemski sustav jezika u potpunosti ovisi o kolektivnoj svijesti određene društvene sredine, a prema suštini rodne

podjele najdetaljnije prikazuje sliku svijeta, vrijednosnu orijentaciju, etalone (uzorke) i norme ponašanja. Polazeći od toga, smatramo da je frazeološki sustav određenog jezika važan izvor informacija za istraživanje rodne diferencijacije. Razmotrimo poslovice koje postoje kod različitih naroda i predstavljaju specifičnost njihovog društvenog mišljenja u odnosu na ženu. Počet ćemo od njemačkog jezika: *ein Mann, ein Wort – eine Frau, ein Wörterbuch* (bukv. jedan muškarac – jedna riječ, jedna žena – rječnik) što odmah navodi na zaključak da žene govore znatno više nego muškarci. Zato nije čudno da njemački jezik ima niz riječi koje potiču na ogovaranja ili praznovjerja u vezi s tom osobinom žena i karakteriziraju ih kao spletkarice, svadljivice, lažljivice: *Tratschtante, Plaudertasche, Quasselstrippe*.

U narodnoj baštini Slavena, naprimjer Hrvata, imamo poslovice koje opisuju ženu preko formirane kognitivne podloge socijalne sredine, preko dihotomije „femininost – maskulinitet“ (ženskost – muškost): 1) ima „dugi jezik“: *znam da zvonu sliči jezik žene, samo ide kada jednom krene; jezik ženu bije, u žene je jedna glava, a hiljadu jezika, žene su da zbore, a ljudi da tvore*; 2) glupa je: *duga kosa, slaba pamet; e da mi je ženska pamet pa da se malo odmorim*; 3) ne zaslužuje povjerenje: *dok žena plače, sprema se da prevari, ne vjeruj ženi, jer se kako mjesec mijeni, ženske suze – mačji kašalj, žena se smije kad može, a plače kad hoće, u žene ima deset duša, žena je kao mačka, nit u moru mjere, ni u ženi vjere*; 4) njoj nije moguće nikako ugoditi: *a ni na svit još se rodil ki bi ženi vse ugodil*.

Nailazimo na primjere da žena ima vještiju bit: *što vrab ne može sam, to mu zla žena pomogne, teško mužu koji žene nema, a još teže tko se s vragom veže, žena je i vraba prevarila, žena je zlo, bez koga se biti ne može*. Ovo svojstvo, nažalost, u većini društvenih sredina već odavno prihvaćaju kao status quo. To je zapravo osnovica za metaforizaciju: *nada je zla žena*.

Već je općeprihvaćena pojava da se žena mora baviti samo kućanstvom i djecom. Djevojke trebaju naučiti kućanske poslove i musti krave, znati raditi po kući i što manje zavirivati u knjige. U vezi s tim napomenimo općepoznati izraz koji razumiju čak i oni koji ne znaju njemački jezik: *Küche, Kinder, Kirche* koji daje ženi još jednu dodatnu mogućnost i pravo pobrinuti se za svoju dušu. Ipak, trebamo obratiti pozornost na to da neke hrvatske poslovice u vezi s tim imaju u svome sadržaju određenu pozitivnu konotaciju u odnosu na ženu, ali se ona odnosi neposredno na obveze žene koje su vezane za kućanstvo: *žena drži tri ugla kuće, a muž jedan, ne stoji kuća na zemlji, nego na ženi, ženskom poslu nigdje kraja, žena muža nosi na licu, a muž ženu na koshulji, žena kuću drži, a muž je u kući gost*. Posljednja poslovice nedvosmisleno naglašava da je muškarac gost u svojoj kući, a nije gospodar, obveze čuvarice obiteljskog ognjišta narod stavlja u dužnost upravo ženi.

Lingvistika koja proučava rodno osjetljivu uporabu jezika obraća pozornost na sljedeće načine seksizma u korištenju jezika. 1) ignoriranje žena (u prethodno navedenim slučajevima, kao i u pravnim tekstovima, tisku, formularima, rječnicima); 2) manifestacija ovisnosti o muškarcu (hrv.: *Marko Jozić sa suprugom, obitelj Marka Jožića*); 3) degradacija ženskog spola (ukr. *слабша (краща) половина, дівчина на виклик*, slovačk. *slabé (krasné) pohlavie* itd.; uspor. popularnu hrvatsku poslovicu: *teško zemlji bez težaka, ribi bez vode, a ženi bez čovika*). Lj. Popović navodi primjer anketiranih srpskih muškaraca povodom Dana borbe protiv nasilja muškaraca prema ženama na srpskoj televiziji, u kojem je većina muškaraca odgovarala da „bije“ svoje žene/partnerice. To je potaklo voditeljicu popularnog televizijskog šoua na parafraziranje poznatog aforizma: „*Iza svakog uspešnog muškarca stoji uspešna žena*“ u „*Iza svakog raspoloženog muškarca stoji išamarana žena*“ (Поповић, 2008: 128).

Kako izgleda podrška ravnopravnog statusa muškog i ženskog spola u jeziku, naprimjer, na ukrajinskim internetskim stranicama na kojima se nudi posao: „*Санаторій запрошує на роботу... на посади лікарів, медичних сестер, масажистів, лаборантів, адміністраторів, маркетологів, спеціалістів готельної справи, покоївок, кухарів, офіціантів...*“ <http://mukachevo.today/board?category=robota>². Oglas je objavljen bez navođenja nomina agentis ženskog roda (iznimku čine samo nazivi: *медичних сестер – medicinskih sestara, покоївок – sobarica*). Izabrali smo ga upravo zato što se u njemu stereotipno navode muške oblike specifičnih ženskih profesija. Sljedeći primjer: oglas s hrvatske internetske stranice, gdje u tekstu dosljedno pratimo tendenciju prema rodnoj korektnosti: „*Ponuda posla: Kuhar/kuharica, pomoćni kuhar/kuharica i konobar/konobarica za stalni i privremeni radni odnos...*“ <http://www.oglasnik.hr/ponuda-poslova>.

Postavlja se pitanje provodi li se uvođenje jezične ravnopravnosti doista korektno, kako nas uvjerava lingvistika. Anketiranje, vezano za pitanje roda, može ponekad izazvati neželjene asocijacije. Nije do kraja riješeno pitanje koji naziv treba staviti na prvo mjesto: naziv za žene ili muškarce: *kuhar/kuharica* ili *kuharica/kuhar*. Pa ipak se može pojaviti dilema u vezi s ravnopravnošću/neravnopravnošću spolova. Jezik odražava stvarnost, i kada bi žene imale veću zastupljenost u jezičnom diskursu, lakše bi bilo razumjeti i *менеджерку і льотчицю і прем'єрку*, i *advokaticu* i *veleposlanicu* i *prorektoricu* i *kancelarku*. Problem je u promjeni komunikacijskog ponašanja spolova, kao i u tome hoće li svaku sličnu promjenu pozitivno prihvatiti društvena sredina.

² U Ukrajini postoji zakon br. 2866-IV o osiguravanju ravnih prava s mogućnosti žena i muškaraca. Dostupno na: <https://www.president.gov.ua/documents/2866-iv-3177>. Tendenciju prema rodnoj korektnosti u oglasima će realizirati tek uvođenjem novog zakona 2022. g.

Danas muškarce, koji komuniciraju uljudno i ljubazno, smatraju mlakonjama i mekušcima ili još gore, pripisuju im određenu fiziološku orijentaciju, a žene koje se trude komunicirati na „muški način“ smatraju previše agresivnima, iako se, primjerice u psihologiji, muškost i ženskost ne povezuju s narušavanjem spolnog razvoja ili spolne orijentacije (Психология личности, 2001: 12–13).

Na koje ženske posebnosti u govoru treba obratiti pozornost? Anketiranje, provedeno među njemačkim ženama s glavnim pitanjem „Čime se odlikuje govor žena?“, pokazalo je da su za ženski govor karakteristični otvorenost, veće poštovanje prema sugovorniku, izražena želja za podržavanjem komunikacije, žena ima više strpljenja u procesu komunikacije, rjeđe prekida sugovornika, u njezinom je dijalogu više pitanja, prije svega takvih koja zahtijevaju odgovore sugovornika, osim toga, žena često može griješiti u iskazu (Trömmel-Plötz, 1982: 17). Navest ćemo i neka naša proučavanja u vezi s komunikacijom, naprimjer kod žena-Hrvatica. Žene pružaju mogućnost odabira teme za diskusiju sugovorniku-muškarcu. Uočili smo da žene daju više vremena muškarcu da izrazi svoj stav, odnos prema problemu itd., nego što same govore, podržavaju razgovor, služeći se neverbalnim sredstvima (mimika, geste). To je zapravo karakteristično za sve Slavene. Svima su poznate geste ukrajinske političarke Julije Timošenko, koja kima glavom kada sluša svog sugovornika. Lingvistica S. Trömmel-Plötz naziva takvu reakciju konverzacijskom zatvorenošću (konversationelle Deckarbeit) i kaže da se žene češće od muškaraca ne osjećaju dovoljno ugodno kada govore pred mnoštvom ljudi (Trömmel-Plötz, 1982: 29).

S. Romaine smatra paradoksalnim da se govor žena više približava jezičnom standardu i normi, nego govor muškaraca, ipak, govor žena, za razliku od govora muškaraca, smatra se sporednim. Govor muškaraca ima veće značenje, jer muškarci imaju više snage i moći u društvu (Romaine, 2000: 112).

Slažemo se s mišljenjem A. Linke koja smatra da je upotreba nenormativnih izraza i psovki veći tabu za žene, nego za muškarce³, iznimku pak čine suvremene mlađe ženske generacije u južnoslavenskom i istočnoslavenskom svijetu (u nekim zemljama i starije). To se odnosi i na uporabu vulgarizama, verba obscena, dvoznačnih i nepristojnih riječi. Žene dosta često preuveličavaju, ponavljaju informaciju da bi privukle pozornost sugovornika (Operman i Weber, 1995: 32).

U vezi s govorom muškaraca moramo se složiti s mišljenjem švicarskih lingvistica K. Operman i E. Weber o pozitivnoj reakciji muškaraca u asimetričnoj komunikaciji u slučaju kada priopćenje ima za njih odgovarajući sadržaj. Ako nije tako, oni brane svoje gledište na sve moguće načine (verbal-

³ Cit. prema: (Guentherodt i Hellinger, 1980: 12–25).

nim i neverbalnim sredstvima). Anketiranje među slovačkim ženama u vezi s karakterističnim crtama govora muškaraca pokazalo je da muškarci govore glasno, agresivno, dominiraju u razgovoru, imaju jednostavniji i siromašniji rječnik, češće prekidaju govor ne završivši konkretan razgovor, prekidaju sugovornika, ne govore previše emocionalno, ali uporno brane svoju vlastitu poziciju čak i tada kada nisu uvjereni da su u pravu (Sokolová, 1998), a zatim su, kako tvrdi lingvistica M. Sokolová, hijerarhijski orijentirani (Sokolová, 1997: 445). Odmah možemo konstatirati nastajanje nesporazuma među predstavnicima dvaju spolova, tj. postojanje osnove za komunikacijske devijacije.

Već smo spomenuli formirane jezične stereotipe u vezi sa ženama koji se razvijaju od djetinjstva na svim jezičnim razinama kao konačno izražavanje socijalnih stereotipa. Slikovit primjer toga može biti poznata ukrajinska bajka „Язиката Феська“ (Brbljiva Feska) u kojoj na kraju priče muž lišava brbljivu ženu ovog nedostatka. U hrvatskom časopisu „Dnevnik“ piše se o jezičnim stereotipima koji su vezani za upotrebu riječi „baba“. To što riječ „baba“ zvuči uvredljivo nije nešto neobično, velik broj govornika stalno ju koristi u različitim situacijama, ali rijetki govornici razmišljaju o tome da riječ „baba“ zvuči uvredljivo, za razliku od riječi „deda“. <http://dnevnik.hr/vijesti/hrvatska/jezicni-stereotipi-sto-nam-izrazi-baba-i-deda-govore-o-nama-samima---327947.html>. U hrvatskom jeziku sada se koristi frazem *muška baba* za muškarca koji je pričljiv, suviše zainteresiran za probleme drugih ljudi i sklon spletkarenju. U ovom frazemu osobi muškog spola prezrivo dodjeljuju stereotipne karakteristike žene sklone brbljanju, intrigama, osobe koja gura svoj nos u tuđe stvari. Na Hrvatskom jezičnom portalu već je navedeno: *muška baba* – muškarac s nekim ženskim osobinama (mnogo priča i sl.) <https://hrvatski.en-academic.com/28343/baba>. Postoji još jedan popularni izraz – *ne budi baba* u obraćanju muškarcu-slabiću – također je stereotip, uvredljivo uspoređivanje muškarca sa ženom, jer je tipičan muškarac, prema postojećim stereotipima kod Hrvata, hrabar, odlučan, ima čvrst karakter: *...učini odmah nešto, barem jedan pokret i ne budi baba koja će samo čekati...* <http://www.forum.hr/showthread.php?t=285938&page=5>. Na internetskoj stranici <https://jezikoslovac.com/word/w8m0> kod riječi *baba* zabilježeni su primjeri rečenica: „*Možda si bio muško, sad si prava baba!*“; „*On nije ratnik nego baba i boji se...*“ koji potpuno potvrđuju da se navedene crte koje su prije karakterizirale ženu, u suvremenoj sredini pripisuju muškarcima.

Sličan je i ustaljeni ukrajinski izraz *поводитися як баба* za opisivanje ponašanja malodušnog, plašljivog, neodlučnog čovjeka u teškim situacijama. Da bismo do kraja razumjeli njegov sadržaj, istražili smo odgovore na pitanje što znači taj izraz na ukrajinskoj internetskoj stranici <http://zkan.com.ua/yak/shho-znachit-dlja-cholovika-povoditisja-jak-baba.html>: 1) stalno se žali na

sudbinu, jadikuje, ne može zaštititi svoju ženu i obitelj, lako se predaje, mek i neotporan čovjek; 2) žali se na život, na težak posao, na bolest, jada se, trese se, skriva se iza nečijih leđa; 3) ako je muškarac navikao živjeti na račun žena, on je isti kao baba; 4) kad muškarac laže, za mene je prava baba koja intrigira; 5) kad je muškarac previše pričljiv, znatiželjan i voli spletku; 6) to znači uglavnom prepirati se sa ženom. Čim se muškarac spusti na ovu razinu i počne lagati, intrigirati, prestaje biti muškarac... (prijevod bez lektoriranja teksta – Lj. V.). Sadržaj ovih primjera opovrgava postojeće mišljenje da je femininost samo ženska crta, a maskulinitet – samo muška. Ovo su samo neki načini na koje pojedina ličnost osmišljava i percipira stvarnost.

Razlog različitog tumačenja komunikacije žena i muškaraca danas su političke i kulturne činjenice koje su djelovale u povijesnom razvoju različitih ljudskih sredina. U njima se krije razlog pogleda feministica na femininost kao kategoriju koju su ženi dodijelili patrijarhalni odnosi, to su određeni načini ponašanja, koje očekuju od žene u konkretnom društvu (Trömmel-Plötz, 1982: 2). Koja rješenja ovog problema predlažu znanstvenici? Preporuke se prije svega odnose na upotrebu imenica muškog roda koje označavaju predstavnike profesija, zanimanja ljudi itd.: njem. *Studenten, Schüler, Professoren*; ukr. *студенти, учні, професори* itd. Te imenice i u slavenskim jezicima imaju generalizirajuće i neutralno značenje te se koriste za imenovanje određene grupe ljudi ili za označavanje određenoga položaja. Predlaže se obvezno navođenje oblika za ženske nazive profesija ili zanimanja ispred muških, budući da žene treba predstavljati u prestižnim ulogama, a ne samo kao majku, domaćicu, medicinsku sestru itd. (Guentherodt i Hellinger, 1980). Njemačko društvo je prihvatilo „spliting“ ili upotrebu participija prezenta u određenim slučajevima neutralnog oblika u jeziku za navođenje lica dvaju spolova (*Studierende*, umjesto *Studenten*, ali, naprimjer, zamjena za riječ *Schüler* ne postoji: oblik *Schulende* ne postoji u jeziku.) U slavenskoj sredini sada sve više čujemo obraćanje: *kolegice i kolege*, može se također obratiti i s: *dame i gospodo, pani ma панове* koji imaju već dugu tradiciju uporabe.

Najveće promjene u vezi s ravnopravnošću doživio je službeni njemački diskurs: *durch den Richter*, koji se prevodi *od strane suca* i njegova zamjena sa: *durch richterliche Entscheidung* temeljem sudskog rješenja (Trömmel-Plötz, 1982: 142). Danas se njemački političari obraćaju biračima *Wählerinnen und Wähler*. Kada se objavljuju oglasi na dužnost u ustanovi koriste „spliting“ ili pišu naziv dužnosti s velikim „I“.

O. Jespersen je svojevremeno, među činjenicama koje su utjecale na značajne lingvalne promjene u društvu, obratio pozornost na stjecanje društvene slobode ličnosti i želje za promjenom socijalne institucije i tradicije (Jespersen, 1922: 254). Pa tako s promjenama u društvu nastaju promjene

na raznim razinama jezičnog sustava u kojima pratimo u kojoj se mjeri tijekom vremena mijenja slika svijeta govornika jezika pod utjecajem promjena u socijalnoj sredini. Zato su se posljednjih godina promijenile frazemske predodžbe o muškarcima i ženama, prije svega u vezi s njihovom muškošću i ženskošću. Nedavno nam je preko WhatsAppa stigao jedan dopis koji zorno predodžuje takve promjene u socijalnoj sredini, vezane za rodnu pripadnost: „Pravi muškarac ne prenosi koronu. On već kod 36,8 C° leži i umire te nije sposoban nikud šetati. Koronu žene prenose.“ Na šaljiv se način ovdje ukidaju rodne predrasude i stereotipi o muškosti i ženskosti, stereotipno hrabar, odlučan, s čvrstim karakterom muškarac prikazan je kao plašljiv i preosjetljiv, čak kad bolest nije ozbiljna.

Ravnopravnost spolova pretpostavlja stvarne modifikacije u svijesti ljudi. Posljednjih godina govorna praksa upućuje na nagle pozitivne promjene u vezi s nestankom stereotipa, vezanih uz spol. Pojavio se lik žene koja u društvu nema sporednu ulogu, nego je jaka, hrabra, neovisna. Naprimjer, u ukrajinskom i nekim drugim slavenskim jezicima pojavio se izraz *залізна леді* (hrv. *željezna (čelična) dama (lady)*, poljsk. *żelazna dama*, češk. *železná dama*). Izraz se koristi kada se radi o ženi čvrstog karaktera, beskompromisnoj. Poznato je podrijetlo ovog izraza – engl. *the iron lady*, franc. *la dame de fer*, njem. *die eiserne Dame*, španj. *la dama de hierro*, koje je vezano za britansku premijerku M. Tacher. Evo primjera uporabe ovog izraza u vezi s drugim poznatim ženama iz ukrajinske, hrvatske, poljske periodike: „...Залізна леді в мереживі: іміджмейкер розкрила підтекст відвертого вбрання Тимошенко...“ <http://korupciya.com/zalizna-ledi-v-merezhivi-imidzhmeyker-rozkрила-pidtekst-vidvertogo-vbrannya-timoshenko/>; „Залізна леді“ Меркель стала жінкою 2013 року за версією Forbes...“ : <https://tsn.ua/svit/zalizna-ledi-merkel-stala-zhinkoyu-2013-roku-za-versiyeyu-forbes-332537.html>;

Ova godina, čini se, pripast će njemačkoj kancelarki Angeli Merkel, europskoj „čeličnoj lady“ koja pokušava Europsku uniju približiti SAD-u... <https://lider.media/arhiva/11623/>; ...najjača među njima, ukrajinska „željezna lady“ Julija Timošenko, odbila je taj prijedlog najavljujući da će samostalno izaći na izbore <http://www.jutarnji.hr/arhiva/timosenko-najavila-da-ce-na-izbore-izaci-sama-a-ne-s-juscenkom/3854487/>;

„Niemiecka „żelazna dama“ trzyma się mocno. Czy ostatnie zamachy złamią Merkel“ <http://forsal.pl/artykuly/962680,kryzys-w-niemczech-a-polityczna-pozycja-anglei-merkel.html>; „Choć niektórzy nazywają ją ukraińską Żelazną Damą, wśród samych Ukraińców – w zależności od upodobań politycznych – funkcjonuje jako sympatyczna Julia, bądź też mniej lubiana Julka.“ <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/tymoszenko-bede-kandydowac-w-wyborach-prezydenckich,412214.html>.

Zaključak. Lingvistiku ne zanimaju muškost i ženskost koje su u suštini ekstralingvalne ili kognitivne pojave, već njihovi jezični mehanizmi konstruiranja, izvanjezični čimbenici koji utječu na ove procese. Razlike u komunikacijskom ponašanju žene i muškarca su se uspostavile empirijskim putem i potakle svjesnu politiku komunikacijske strategije svakog spola u svim sferama kulturnog i društvenog života. Rješavanje ovih problema ne može biti vezano isključivo za formalnu stranu. Važno je obratiti pozornost šireg kruga ljudi oba spola i to će pružiti mogućnost boljeg razumijevanja komunikacijskog ponašanja različitih jezičnih sredina – muške i ženske. Jezik se prilagođava realnim društvenim događajima, otkrićima, uvode se novi pojmovi, ali je u odnosima među ličnostima konzervativniji. Iako se mnogo stvari promijenilo u odnosima među spolovima, u kućanstvu, odgoju djece, poslovnoj djelatnosti i velikoj politici, u komunikaciji ipak, kao što smo primijetili, i dalje uglavnom vladaju stari stereotipi u ponašanju. To osobito zorno predočuju frazeologija i poslovice. Tomu pridonosi generalizirajuća funkcija maskulinuma. Daljnje perspektive istraživanja vidimo u proučavanju muškosti i ženskosti na raznim razinama jezičnog sustava i promjeni slike svijeta govornika različitih jezika pod utjecajem transformacija u društvenim sredinama.

Popis literature

- Андреева, И. Н. (2011). *Эмоциональный интеллект как феномен современной психологии*, Новополюцк : ПГУ.
- Архангельська, А. (2007). *Чоловік у слов'янських мовах*. Рівне: РІС КСУ.
- Берн, Ш. (2002). *Гендерная психология*. СПб. : „прайм – Еврознак“.
- Бессонова, О. Л. (2002). *Оцінний тезаурус англійської мови: Когнітивно-гендерний аспекти*. Донецьк: ДонНУ.
- Горошко, Е. (2009). „Гендерная проблематика в языкознании“. Dostupno na: <http://www.owl.ru/win/books/articles/goroshko.htm> [11. 2. 2022].
- Григорів, Н. М. (2011). „Категорії маскулінності та фемінінності в процесах концептуалізації дійсності“. In: *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*, 3 (ч. 1), Луцьк, с. 44–48.
- Ефремов, В. А. (2009). *Основы гендерной лингвистики: Учебно-методическое пособие*. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена.
- Жеребкина, И. А. (2013). *Гендер и эмоции. Учебное пособие*. Dostupno na: <http://zadocs.ru/filosofiya/24041/index.html?page=33> [1. 2. 2022].
- Ильин, Е. П. (2006). *Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины*. СПб. : Питер.

- Мартинюк, А. П. (2005). *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія*. Харків: Константа.
- Мельник, Ю. П. (2009) „Об’єктивація гендерних стереотипів у сучасній лінгвістичній науці“. In: *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка*. Житомир : Вид-во Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка, вип. 45, с. 110–114.
- Поповић, Љ. (2008). *Језичка слика стварности*. Београд: Филолошки факултет.
- *Психология личности: Словарь справочник*: Ред. П. П. Горностая и Т. М. Титаренко (2001). Київ: Рута.
- Сукаленко, Т. М. (2010). *Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, Інститут української мови.
- *Український правопис*. (2019) Dostupno na: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>; <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf> [20. 1. 2022].
- „Фемінність та маскуліність“ (2003). In: *Незалежний культурологічний часопис „І”*, ч. 23, с. 115–120.
- Bradley, M. M. & Codispoti, M. & Sabatinelli, D. & Lang P. J., „Emotion and motivation II: sex differences in picture processing“. In: *Emotion*, Sep;1(3), 2001, p. 300–319. Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12934688/>[10. 1. 2022].
- Burke, R. J. & Weir, T. & Harrison, D. (1976). „Disclosure of problems and tensions experienced by marital partners“. In: *Psychological Reports*, 38, p. 531–542.
- Čmejkerová, S. (1995). „Žena v jazyce“. In: *Slovo a slovesnost*, 56, č. 1, s. 43–55.
- Čmejkerová, S. (2002). „Rod v jazyce a komunikaci: Specifiká češtiny“. In: *Slovo a slovesnost*, 63, Č. 4, s. 263–286.
- Gard, M. G. & Kring, A. M. (2007). Sex differences in the time course of emotion. In: *Emotion*, 7(2), p. 429–437. Dostupno na: <https://doi.org/10.1037/1528-3542.7.2.429> . [1. 11. 2021].
- Gohier, B. et al. (2013). „Gender differences in the sensitivity to negative stimuli: Cross-modal affective priming study“. In: *Eur Psychiatre*, Feb; 28 (2), p. 74–80, doi: 10.1016/j.eurpsy.2011.06.007. Epub 2011 Sep 9. 2013.
- Guentherodt, I. & Hellinger, M. & Pusch, L. F. & Trömmel-Plötz, S. (1980). „Richtlinien zur Vermeidung sexistischen Sprachgebrauchs“. In: *Linguistische Berichte*, 69, Frankfurt/M, s. 12–25.

- Fernández, C et al. (2012). „Physiological responses induced by emotion-eliciting films“. In: *Appl Psychophys Biof.*, Jun, 7(2), p. 73–90.
- Jespersen, O. (1922). *Language: Its Nature, Development and Origin*. London: Allen and Unwin, p. 237–254.
- Johnson, J. T. & Shulman, G. A. (1988). „More alike than meets the eye: Perceived gender differences in subjective experience and its display. Sex Roles“. In: *A Journal of Research*, 19 (1–2), p. 67–79. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/BF00292465> [10. 1. 2022]
- Kret, ME. & De Gelder, B. (2012). „A review on sex differences in processing emotional signals“. In: *Neuropsychologia*. 50 (7). Dostupno na: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22245006/> [15. 1. 2022].
- Operman, K., Weber, E. (1995). *Frauensprache – Männersprache*. Zürich: Orell Füssli Verlag.
- Risová, E. (1986). „Ako oslovovat’ muža vo finkcii zdravotnej sestry?“. In: *Kultúra slova*, 20, č.10, s. 385–386.
- Romaine, S. (2000). *Language and Gender Language in Society. An introduction to Sociolinguistics*. Second Edition. Oxford University Press.
- Savicki, V. (1996). „Gender language style and group composition in internet discussion groups“. In: *Journal of Computer-Mediated Communication*,. Dostupno na: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1083-6101.1996.tb00191.x/full> [10. 11. 2021].
- Savić, S. & Čanak, M. & Mitro, V. & Štasni, G. (2009). *Ženske studije i istraživanja & Futura publikacije*, Novi Sad.
- Sokolová, M. (1998). „Jazyk ako zrkadlo sociálneho postavenia ženy a muža (na príklade slovenčiny)“. In: *Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. 25. 11. 1998, Prešov: FFPU, s. 436–447.
- Sokolová, M. (1999). „Nové práce o vzťahu žena-jazyk-spoločnosť“. In: *Jazykovedný časopis*, 50, č. 2, s. 122–124.
- Štambuk, A. (2005). „Žena – proces konceptualizacije i kultura“. In: *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*. Zagreb, Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, s. 745–753.
- Tannen, D. (1991). „Men and Women in Conversation is Cross-Cultural Communication“. Dostupno na: <http://faculty.georgetown.edu/bassr/git-hens/tannen.htm> [15. 11. 2021].
- Trömmel-Plötz, S. (1982). *Frauensprache – Sprache der Veränderung*. Frankfurt/M: Fischer Verlag.
- Trömmel-Plötz S. (1984). „Die Konstruktion konverzationeller Unterschiede in der Sprache von Frauen und Männern“. In: *Gewalt durch Sprache*, Frankfurt/M: Fischer Verlag, s. 285–295.

- Vogel, D. L. & Wester, S. R. & Heesacker, M., & Madon, S. (2003). „Confirming gender stereotypes: A social role perspective“. In: *Sex Roles*, 48, No 11/12, June, p. 519–528.
- Weinberg, M. K. & Tronick, E. Z. & Cohn, J. F. & Olson, K. L. (1999). „Gender differences in emotional expressivity and self-regulation during early infancy“. In: *Developmental Psychology*, 35(1), p. 175–188.
- Wolf, A. (2000). „Emotional expression online: Gender differences in emoticon use“. In: *Cyber Psychology. Behav. Soc. Netw.*, p. 827–833. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1089/10949310050191809> / [15. 12. 2021].
- <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf> Pravopis ukr. / [15. 11. 2021].
- https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B8_%D0%A5%D0%B0%D0%BC%D0%BC%D1%83%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96 / [15. 11. 2021].
- http://www.zenskestudije.org.rs/pdf/prikazi_knjiga/prikaz_jezik_i_rod_lingvisticke_aktuelnosti_br_17.pdf / [15. 11. 2021].

Ljudmila VASILJEVA

FEMININITY AND MASCULINITY IN LANGUAGE (BASED ON SLAVIC AND NON-SLAVIC LANGUAGES)

Men and women use language differently. Gender differences in language use in the course of the historical development of human society have been reflected in the language structure. This problem enjoys the support of the feminist movement and is being actively researched in the USA, Japan and Europe. Modern Slavic languages have been researched in this aspect too. Gender asymmetry in language and communication has been traced in Slavic and non-Slavic languages. This article deals with femininity and masculinity as socio-cultural categories inseparable from language and communication. Special attention is paid to gender asymmetry and disproportionate representation of gender-marked speakers in language, gender stereotyping and prospects of its overcoming.

Gender asymmetry and stereotyping is reflected in a set of proverbs describing women in reference to dichotomy „femininity – masculinity“, elaborated in cognitive basis, which reflects characteristic features of men and women communication. A certain role is played by the generalizing function of masculinatives. Suggestions developed by gender linguistics in reference to supporting the equal status of feminine and masculine gender in language

are not always reflected in speech strategies at present. It is of importance to attract attention of speakers of both genders to this issue as it can provide the possibility of in-depth understanding of speech behavior of people representing different worldviews – masculine and feminine.

Key words: *masculinity/femininity, language, gender, communication, gender stereotypes, gender asymmetry*